
3. téma: *Kultura*

5. 3. 2014

Struktura přednášky

- 1) Teoretické předpoklady vysvětlení fenoménu kultury – společenská determinace člověka
 - 2) Vymezení kultury
 - 3) Základní pojmy kultury
-

Symbolický interakcionismus – hlavní premisy:

- Lidské bytosti jednají na základě významů, které přiřkládají věcem kolem sebe.
- Tyto významy nejsou vlastností samotných věcí, nýbrž jsou produktem sociální interakce.
- Tyto významy nejsou stabilní, mohou být neustále pozměňovány či potvrzovány v průběhu nových interakcí.

Zdroj: Keller, J.: *Úvod do sociologie*.

- Thomasův teorém – definice situace

Symbolický interakcionismus

- Vychází ze zájmu o lidskou řeč a jazyk, zakladatel G.H. Mead (vliv M. Webera)
 - Na rozdíl od předcházejících přístupů je klíčový důraz kladen na jedince a jeho činnost (zejména v kontextu ostatních konkrétních osob) – mikroúroveň sociálního života.
 - Důraz na symboly a jejich výměnu jakožto „nadreálné prvky“, na jejich vnímání, interpretaci, a rekonstrukci ze strany jedinců.
-

Sociální jednání: M. Weber (I)

- Klasické pojetí sociálního jednání
 - Odlišnost sociologie od přírodních věd: sociologie musí objektu svého zkoumání porozumět a díky tomu jej objasnit
 - Sociologie tedy zkoumá **chování/jednání** jedince (jedinců) pouze potud, pokud jedinec dává svým činnostem určitý smysl
 - **Sociální jednání**
 - lidské chování, se kterým subjekt spojuje určitý smysl
 - a při němž se jednající orientuje na druhé.
 - Typy jednání: tradiční, afektivní, racionální.
-

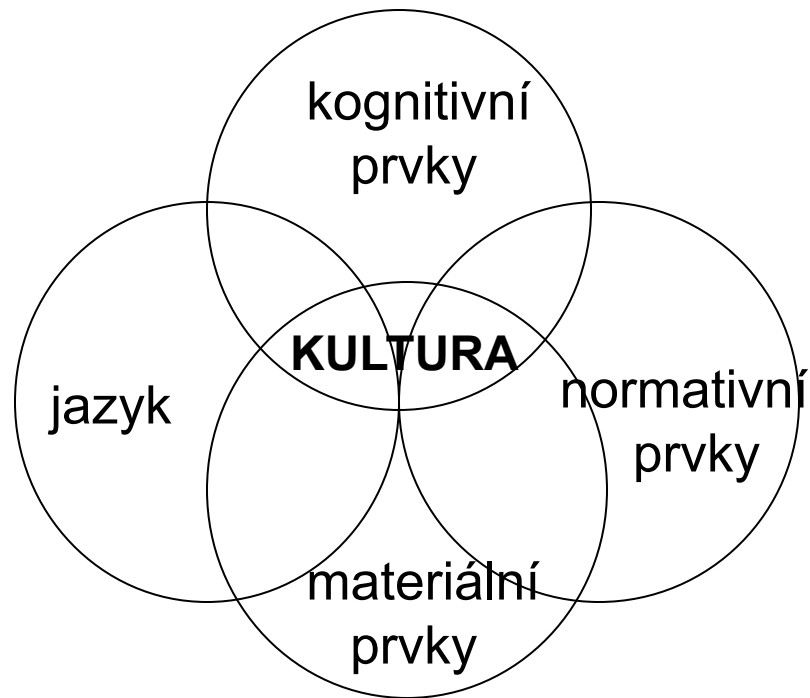
Sociální jednání

- Je vždy jednáním v sociálním kontextu.
 - Je orientováno na skupinu (jedince) nebo sociální kontext.
 - Je spojeno s určitým očekáváním ze strany druhých.
 - Je tedy závislé na řádu vytvořeném sociální skupinou.
 - Je tedy kontrolované sociální skupinou (ať už záměrně či nezáměrně, vědomě či nevědomě).
-

Kultura (I)

- Širší vs. užší definice kultury > sociologie vs. běžné užívání pojmu
- Souhrn uznávaných **hodnot**, dodržovaných **norem** a vytvořených **hmotných statků**, a souhrn všech institucí, organizací a aktivit, které tyto prvky kultury umožňují produkovat, reprodukovat, konzumovat a prožívat
- Společnost nemůže existovat bez kultury a naopak
- Hodnoty (= abstraktní ideály) jsou svázány s normami (= konkrétními principy a zásadami chování)

Elementy kultury

Podmínky vzniku kultury

- Schopnost symbolické komunikace (užívat jazykových symbolů) a abstraktního myšlení.
 - Schopnost osvojit si a řídit se naučenými pravidly.
 - Schopnost potlačit své okamžité potřeby a oddálit jejich uspokojení.
 - Schopnost organizovaného jednání.
-

Kultura a sociální procesy (I)

- Socializace: obecné a komplexní označení interaktivního procesu, během kterého se novorozenec stává osobou uvědomující si sebe samu a orientuje se ve vlastní kultuře
 - Během s. dochází k přejímání sociálních rolí, norem a vzorců jednání tvořících instituce a organizace společnosti
 - Resocializace – přijetí radikálně odlišných hodnot a vzorců chování po rozpadu či opuštění těch dosud přijímaných (represivní instituce, extrémní okolnosti, mezní situace)
 - G.H. Mead – výklad hlavních fází ve vývoji dítěte (nápodoba skrze hru, přejímání role druhého, sebeuvědomění, porozumění hodnotám a normám, generalizovaný druhý)
-

Význam primární socializace

- http://en.wikipedia.org/wiki/Genie_%28feral_child%29

Foto staženo z: Wikipedia

Kultura (II)

- Vznik, reprodukce či změna norem není možná bez komunikace
- Rozdílné společnosti – rozdílné hodnoty > kulturní (hodnotový) relativismus
- Hodnotová relativita – důsledek poznání odlišné kultury a/nebo soužití s ní
- Etnocentrismus – posuzování jiných kultur podle měřítek naší vlastní kultury
- Subkultura – malé, kulturně uniformní *společenství* které je součástí vnitřně kulturně rozmanité *společnosti* (často bývá jazykově, etnický nebo národnostně definované)
- Kontrakultura - kontrastní, opoziční typ kultury, respektive subkultury vůči majoritnímu typu kultury; nejde o pouhou odlišnost, ale o radikální odmítání a o vědomou kontradikci.
- Lze rozlišit dva druhy kontrakultur – první je dána nedobrovolným sociálním vyloučením určité skupiny obyvatel (bezdomovci, etnické menšiny), druhá je vědomě a dobrovolně tvořena jako akt protestu proti dominantním kulturním nebo společenským normám a hodnotám (hudební nebo politické subkultury)

Kultura a sociální procesy (II)

- Důležitý rys kultury - její prvky musí přijmout a osvojit si většina příslušníků daného kulturního společenství > charakter kultury určitého společenstva tedy určuje většina jejích členů.
- Předávání probíhá v rámci procesu socializace a to mj. i skrze artefakty, které jsou součástí hmotné kultury (hračky, nábytek, dopravní prostředky, knihy, atd.)
- Enkultura: proces učení se kultuře; vrůstání jedince do kultury dané společnosti (přejímání významů a hodnot, které tuto kulturu tvoří)
- Probíhá především prostřednictvím rodiny, školy, vrstevníků a médií
- Akultura - intenzivní pronikání kulturních prvků z jedné kultury do druhé (a naopak), který vede k zásadním změnám a reorganizaci dané kultury (často obou)
- Akultura se u jedinců projevuje změnou procesu enkultura

Sociální instituce

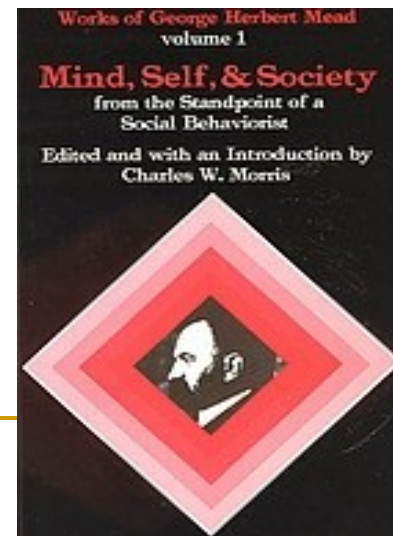
- Širší vs. užší význam pojmu instituce
 - Sociální instituce – institucionalizované sociální jednání
 - Jak se ze *subjektivních významů* (Weber) stávají *sociální fakty* (Durkheim)?
 - Proces institucionalizace – fáze externalizace, objektivizace, internalizace
 - **Externalizace** - vytváření institucionálních praktik
 - **Objektivizace**: osamostatnění institucionálních praktik
 - **Internalizace**: osvojování institucionálních praktik člověkem
-

Důležité pojmy (k nastudování):

- kulturní normy;
 - sociální kontrola, sankce;
 - sociální status a sociální role;
 - socializace
-

Základní teorie sociálních rolí

- Autor: americký sociální psycholog G. H. Mead
- Název díla: Mind, Self and Society (1934)
- Předmět: analyzuje proces socializace, v jehož průběhu si dítě osvojuje existující způsoby řešení problémů, hodnoty a definování situací

Typy rolí

- role připsané (pohlaví, věk,...)
 - role získané (prestiž,...)
 - role vnucené (zákl. vojenská služba, role nezaměstnaného, ...)
-

Tři typy rolových konfliktů

- Konflikt mezi rolemi - kdy očekávání spojená se 2 různými rolemi vykonávanými toutéž osobou, nelze sladit.
 - Konflikt v roli - jedná se o konflikt mezi vlastním pojetím a skutečným výkonem role či odlišná interpretace role u nositele od očekávání druhých
 - Distance od role – neztotožnění se s rolí (Goffman).
-

Otázky z četby R.K. Mertona

1. Jaké jsou dva významné prvky sociální a kulturní struktury, vymezující rámec Mertonova příspěvku, a čím se vyznačují?
S čím souvisí pozitivní zdůrazňování povinnosti si udržet vysoké cíle? Uveďte tři kulturní axiomy, které přikazuje kultura současné společnosti dle Mertona přijmout.
2. Jak můžeme definovat deviantní chování ve společnosti? A proč vzniká?
3. Vysvětlete jednotlivé typy individuální adaptace a uveďte pro ně příklady!
4. Jaká je role rodiny a specifika výchovy dětí z hlediska přenášení kulturních norem společnosti? Vysvětlete, jak se projevuje tlak rodičovských ambicí na dítě a jaké jsou jeho rizika či následky?
5. Je vybraný text ukázkou makrosociologického anebo mikrosociologického přístupu? Svou odpověď doložte argumenty.

Doporučená literatura k tématu:

- Berger, P. L., Luckmann, T. 1999: *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK.
 - Fay, B.: *Současná filosofie sociálních věd*. 2002. Praha: SLON.
-